

ТЕОРЕТИЧНИЙ МАТЕРІАЛ ДЛЯ АУДИТОРНОГО ВИВЧЕННЯ

Тема 4

СІМ'Я ЯК ПРОВІДНИЙ ФАКТОР СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ

В Україні з січня 2002 р. почав діяти новий Сімейний кодекс, в якому по-новому визначені права членів сім'ї і який разом із Законом про соціальну роботу і соціальні стандарти зміцнює базу як соціальної, так і соціально-педагогічної роботи з сім'єю.

У новому Сімейному кодексі права членів сім'ї відображають міжнародні стандарти прав людини у суспільстві з урахуванням особливостей сім'ї та її соціального інституту — шлюбу (позашлюбні сім'ї законодавчо визнані вперше). Зазначені права спрямовані на забезпечення виховання і розвиток дитини в сім'ї, охорону батьківства і материнства, розвиток подружжя, що є можливим тільки за умов виконання членами сім'ї своїх обов'язків стосовно один одного на основі домовленостей (угоди) щодо правил сімейного життя або захисту прав членів сім'ї через суд.

За Сімейним кодексом, сім'я як первинна та основна ланка суспільства — соціальна система, ознаками якої є: спільне проживання членів сім'ї, до яких належать, на основі Закону України "Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям", чоловік, дружина, рідні, усиновлені та підопічні діти,

---

непрацездатні батьки чоловіка і дружини, які мешкають разом з ними і перебувають на їхньому утриманні через відсутність власних прибутків, особа, яка проживає спільно з інвалідом I групи і здійснює догляд за ним; спільний побут членів сім'ї; наявність прав і обов'язків у членів сім'ї. Крім того, зазначається, що подружжя є сім'єю і тоді, коли чоловік або дружина через навчання, працю, лікування, необхідність догляду за батьками, дітьми, з інших поважних причин мешкають окремо; також дитина належить сім'ї батьків, якщо з певних причин з ними не проживає.

Шлюб — це сімейний союз жінки і чоловіка, зареєстрований у державному органі реєстрації актів громадянського стану, який регулює саме правові стосунки між членами сім'ї.

Сім'я позашлюбна — це вільний союз чоловіка і жінки (законодавство не визнає одностатевих шлюбів), який певною мірою сприяє розвитку толерантності громадян до особистого життя інших людей, подоланню гендерних стереотипів суспільства, коли жінка як домогосподарка залежна від чоловіка; самореалізації і професійному зростанню кожного члена сім'ї, що є запорукою виживання після її можливого розпаду, своєрідною профілактикою самотійного життя; запобіганню насильству в сім'ї (не треба у такому випадку розлучатися із кривдником, можна просто піти від нього).

Законодавчі акти і дослідження особливостей соціальної роботи з сім'єю дали змогу групі науковців (О.В. Безпалько, Р.Х. Вайнола, А.Й. Капська) визначити основні положення теорії і практики щодо шляхів вирішення зазначених проблем. Наприклад, сім'я, за їх трактуванням, визначається як динамічна невелика група людей, які разом проживають, пов'язані родинними стосунками (шлюбу, кровної спорідненості, усиновлення, опіки), спільністю формування і задоволення соціально-економічних та інших потреб, взаємною моральною відповідністю.

Крім того, сім'я також визначається як соціальний інститут, що характеризується спільною формою взаємин між людьми, у межах якого здійснюється основна частина їх життєдіяльності.

Подальші дослідження дали можливість розглядати сім'ю як провідний мікрофактор соціалізації особистості, оскільки сім'я є персональним середовищем її життя та розвитку, і до основних функцій якої належать: забезпечення фізичного та емоційного розвитку індивіда; формування статевої ідентифікації дитини; провідна роль в її розумовому розвитку; розвиток здібностей та потенційних можливостей індивіда; забезпечення дитини почуттям захищеності; формування ціннісних орієнтацій особистості; оволодіння дитиною основними соціальними нормами.

Окрім перелічених вище особливостей, сім'я також є першоосновою духовного, економічного та соціального добробуту суспільства, що підтверджується усім процесом розвитку людської цивілізації. У результаті вона набула функцій, які в сукупності забезпечують повноцінність її існування, саморозвиток та широку життєдіяльність як соціального інституту.

Ускладнення суспільства і прискорення його розвитку дають змогу за різними підходами і критеріями нараховувати понад сорок типів, видів і форм сімей. Розглянемо їх за такими ознаками:

— за *складом*: повна сім'я, окрема, проста або нуклеарна, складна (сім'я з кількох поколінь), велика сім'я;

— *структурою*: з однією шлюбною парою з дітьми або без дітей; з одним із батьків подружжя та іншими родичами; з двома і більше шлюбними парами з дітьми або без дітей, з одним з батьків подружжя та інших родичів і без них; з матір'ю (батьком) і з дітьми;

— *типом главенства у сім'ї*: егалітарні (демократичні) й авторитарні сім'ї;

— *однорідністю соціального складу*: соціально-гомогенні (однорідні) і гетерогенні (неоднорідні) сім'ї;

— *сімейним стажем*: молоді сім'ї; сім'ї, в яких очікують дитину; подружні пари похилого віку;

— *національним (етнічним) складом*: однонаціональні; міжетнічні сім'ї; сім'я з громадян різних держав; сім'я з осіб різного віросповідання;

— *якістю взаємин і атмосферою в сім'ї*: благополучні, стабільні, педагогічно-слабкі, нестабільні, дезорганізовані;